

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΜΕΛΟΣ, ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΔΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η διατριβή στις κοινωνικές επιστήμες

Από το σχεδιασμό στην υλοποίηση

Για μεταπτυχιακούς φοιτητές και υποψήφιους διδάκτορες

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	11
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΙΤΛΟ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ	33
5.1 Γιατί υπάρχει η ερευνητική πρόταση	33
5.2 Τι περιλαμβάνει μια ερευνητική πρόταση	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ: Η ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΑΡΧΙΖΕΙ	37
6.1 Ο προγραμματισμός των εργασιών	37
6.2 Το χρονοδιάγραμμα	38
6.3 Ο παράγοντας <i>χρηματοδότηση</i>	40
6.4 Ξεκινώντας την αναζήτηση των πρώτων πηγών	41
6.5 Και... η συνέχεια της αναζήτησης	43
6.6 Η δημιουργία του αρχείου	44
6.7 Αποκρυσταλλώντας ένα θεωρητικό πλαίσιο/ Θεωρητικά εργαλεία	45
6.8 Ερευνητικά ερωτήματα — Υποθέσεις εργασίας	48
6.9 Μεθοδολογία έρευνας — Σχεδιασμός της έρευνας/ Ερευνητικά εργαλεία	49

	6.10 Μια σημείωση για την εμπιστευτικότητα	51
	6.11 Η συλλογή των δεδομένων	51
	6.12 Η ανάλυση των δεδομένων	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7:	ΓΡΑΦΟΝΤΑΣ ΤΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ	62
	7.1 Η γλώσσα της διατριβής	62
	7.2 Οι πρώτες προσπάθειες συγγραφής της διατριβής	64
	7.3 Προτεινόμενο σχέδιο ανάπτυξης μιας διατριβής: Μια εκδοχή	66
	7.3.1 Σύνοψη	67
	7.3.2 Πρώτο κεφάλαιο: Εισαγωγή	67
	7.3.3 Δεύτερο κεφάλαιο: Βιβλιογραφική επισκόπηση	67
	7.3.4 Τρίτο κεφάλαιο: Ο σχεδιασμός της έρευνας	69
	7.3.5 Τέταρτο κεφάλαιο: Ευρήματα και συζήτηση	70
	7.3.6 Πέμπτο κεφάλαιο: Συμπεράσματα	71
	7.3.7 Βιβλιογραφία	72
	7.3.8 Παραρτήματα	74
	7.3.9 Γενικές / καταληκτικές παρατηρήσεις	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8:	Η ΛΟΓΟΚΛΟΠΗ ΚΑΙ Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΣΩΣΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9:	Η ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10:	Η ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11:	ΓΙΑ ΠΟΙΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΜΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΕΙ ΜΙΑ ΔΙΑΤΡΙΒΗ	85
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ		
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:	ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ Ή Η ΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ	91
	1.1 Η διαμόρφωση της ερευνητικής πρότασης	93
	1.2 Το ταξίδι αρχίζει στα αλήθεια...	97
	1.3 Η σχηματοποίηση του θέματος της διατριβής	103
	1.4 Η συγκέντρωση των πρώτων στοιχείων για το θέμα	106
	1.5 Η τελική διαμόρφωση του θεωρητικού πλαισίου	109
	1.6 Η συλλογή των εμπειρικών δεδομένων	112
	1.7 Η ανάλυση των δεδομένων και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων	116
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:	Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	121

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:	ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ	127
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:	Η ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ – Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ	130
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ		
ΕΙΣΑΓΩΓΗ		137
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:	ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ: ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ	139
	1.1 Επιλέγοντας θεωρητική οπτική	139
	1.2 Η έριδα και ο διχασμός στην κοινωνιολογική ανάλυση	142
	1.3 Οι δύο θεωρητικές προσεγγίσεις: Προτεραιότητες και διακυβεύματα	147
	1.3.1 <i>Εστιάζοντας στο σύστημα: Λειτουργικές προσεγγίσεις</i>	150
	1.3.2 <i>Εστιάζοντας στο φορέα δράσης: Ερμηνευτικές προσεγγίσεις</i>	157
	1.4 Ο αντίλογος στις λειτουργικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις – Ο κοινωνιολογικός κατατεμαχισμός	163
	1.5 Η σύνθεση των θεωρητικών εργαλείων της μελέτης	165
	1.5.1 <i>Η θεωρία της δομοποίησης και η έννοια της δυαδικότητας της δομής</i>	169
	1.5.2 <i>Η χρήση της έννοιας του δυΐσμού της δομής ως συμπλήρωμα της έννοιας της δυαδικότητας της δομής</i>	176
	1.5.3 <i>Οι έννοιες της κοινωνικής και συστημικής ενσωμάτωσης</i>	180
	1.5.4 <i>Οι ιεραρχίες των κοινωνικών συστημάτων και οι ιεραρχίες των φορέων δράσης</i>	182
	1.6 Εφαρμογή των θεωρητικών εννοιών στην περίπτωση της ανάλυσης της επιμορφωτικής πολιτικής για τα ΔΔΕ	186
	1.6.1 <i>Η θέση του κοινωνικού συστήματος των ΔΔΕ στην ιεραρχία των κοινωνικών συστημάτων ή η οπτική της συστημικής ενσωμάτωσης</i>	188
	1.6.2 <i>Η συμβολή των μακρο-φορέων δράσης στη συγκρότηση και την υλοποίηση της επιμορφωτικής πολιτικής για τα ΔΔΕ ή η οπτική της κοινωνικής ενσωμάτωσης</i>	193
	1.7 Συνδυασμός των εννοιών της δυαδικότητας και του δυΐσμού της δομής με τις κοινωνικές ιεραρχίες	201
	1.8 Το αντικείμενο της έρευνας	206
	1.9 Οι ερευνητικές υποθέσεις της μελέτης	208

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:	Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	210
	2.1 Η σύνδεση της θεωρητικής οπτικής με την ερευνητική μεθοδολογία	210
	2.2 Ο σχεδιασμός της έρευνας	212
	2.3 Η επιλογή των ερευνητικών εργαλείων	215
	2.3.1 Η συνέντευξη ως βασικό ερευνητικό εργαλείο	215
	2.3.2 Η ανάλυση περιεχομένου ως συμπληρωματικό ερευνητικό εργαλείο	220
	2.4 Ο σχεδιασμός της συνέντευξης	222
	2.5 Ο σχεδιασμός της ανάλυσης περιεχομένου	227
	2.5.1 Ανάλυση περιεχομένου πολιτικών εγγράφων	228
	2.5.2 Ανάλυση περιεχομένου των οδηγιών σπουδών των ΔΔΕ	230
	2.6 Η επιλογή του δείγματος	233
	2.7 Η δοκιμαστική έρευνα	234
	2.8 Διαδικασίες συλλογής των δεδομένων	236
	2.8.1 Οι συνεντεύξεις	236
	2.8.2 Οι γραπτές πηγές	239
	2.9 Διαδικασίες ανάλυσης των δεδομένων	241
	2.9.1 Η ανάλυση των δεδομένων των συνεντεύξεων	241
	2.9.2 Η ανάλυση των δεδομένων των γραπτών πηγών	247
	2.10 Κριτήρια για την αξιολόγηση της έρευνας	249
	2.10.1 Εγκυρότητα	249
	2.10.2 Αξιοπιστία	250
	2.11 Οι περιορισμοί της έρευνας	251
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:	ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ	254
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		256
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ		
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I	ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	265
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	276
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ III	ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	278

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Η επιλογή του θέματος μιας διατριβής είναι πολύ σοβαρή υπόθεση και εξαρτάται ευθέως από τα ενδιαφέροντα, την ηλικία αλλά και την υπάρχουσα ή μελλοντική επαγγελματική δραστηριότητα του ενδιαφερομένου.

Δεν είναι τυχαίο ότι στις μέρες μας, στο πλαίσιο και τη λογική της διά βίου εκπαίδευσης, όλο και περισσότεροι επαγγελματίες αισθάνονται την ανάγκη (για διάφορους λόγους, προσωπικούς, επαγγελματικούς, κοινωνικούς) να «επιστρέψουν» στο εκπαιδευτικό σύστημα και να ανανεώσουν, να συστηματοποιήσουν ή να ειδικεύσουν τις γνώσεις τους. Όμως, άλλες οι ανάγκες, οι αντιλήψεις και οι προτεραιότητες ενός νέου ανθρώπου που απλώς συνεχίζει τις σπουδές του και δεν έχει εγκαταλείψει ποτέ το εκπαιδευτικό σύστημα και άλλες εκείνων που ύστερα από μια σειρά ετών στον επαγγελματικό στίβο επιστρέφουν στην εκπαίδευση. Στην πρώτη περίπτωση, η επιλογή του θέματος συνδέεται με προτιμήσεις και ενδιαφέροντα που έχουν προκύψει μέσα από τις σπουδές, είναι περισσότερο ιδεατά και αφηρημένα και ενδέχεται να έχουν πολύ χαλαρή και ομιχλώδη σύνδεση με τις πιθανές μελλοντικές προοπτικές. Στη δεύτερη περίπτωση, η επιλογή είναι πιο συνειδητή και αφορά είτε ήδη υπάρχουσες εμπειρίες που κάποιος αισθάνεται την ανάγκη να τις συστηματοποιήσει και / ή να τις αναδείξει είτε λελογισμένη επένδυση για επαγγελματική αναβάθμιση ή μεταπήδηση σε

άλλη δραστηριότητα³. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η επιλογή του θέματος καθορίζει τη μεσο-μακροχρόνια ενασχόληση με ένα θεματικό πεδίο που εντάσσεται σε ένα γνωστικό αντικείμενο στο οποίο ο ενδιαφερόμενος καλείται να εντρυφήσει και να ειδικευτεί.

Συνεπώς, ο υποψήφιος απαιτείται να γνωρίζει σε ποιο γνωστικό αντικείμενο ή επιστημονική περιοχή επικεντρώνεται η προτίμησή του. Αυτό, αν και απαραίτητο, πολλές φορές δεν υφίσταται εκ των προτέρων, μιας και ο ενδιαφερόμενος μπορεί να μην γνωρίζει εξαρχής ακριβώς το θέμα του. Επιπλέον, ας σημειωθεί ότι ένα θέμα δεν μπορεί να ταυτίζεται με ένα γνωστικό αντικείμενο (π.χ. δεν αποτελεί θέμα το γνωστικό αντικείμενο της εκπαιδευτικής πολιτικής). Έχοντας αυτό υπόψη, το επόμενο βήμα θα ήταν να υπάρξουν προτάσεις για δύο ή τρεις εναλλακτικές επιλογές θέματος. Δεν είναι σπάνιο, σε αυτό το στάδιο, να υπάρχουν περισσότερες από μία αρχικές ιδέες που να φαίνονται ελκυστικές. Εκείνο όμως που απαιτείται είναι να γίνει η τελική επιλογή έπειτα από πολλή και ενδελεχή σκέψη καταγράφοντας συστηματικά τα υπέρ και τα κατά κάθε ιδέας.

Βέβαια, επειδή σε κάθε περίπτωση η επιλογή του θέματος δεν εξαρτάται μόνο από τις διαθέσεις και τις προτιμήσεις του ενδιαφερομένου αλλά και –θεσμικά– πρωτίστως από τον επιβλέποντα καθηγητή, παράλληλα με την προηγούμενη ενασχόληση πρέπει να βρεθεί ο κατάλληλος καθηγητής που θα έχει σχετικά παρόμοια ενδιαφέροντα και παρεμφερή ερευνητική εμπειρία⁴ έτσι ώστε σε προσωπικό επίπεδο να μπορεί να επιτευχθεί μια τουλάχιστον ικανοποιητική συνεννόηση.

Όσον αφορά την επιλογή του θέματος, μια πρώτη βιβλιογραφική έρευνα κρίνεται απαραίτητη. Βέβαια, η αλήθεια είναι ότι, κατά κανόνα, δεν υπάρχει αρκετός διαθέσιμος χρόνος για να διαβαστεί ό,τι παρέχει η

3. Βέβαια, στις μέρες μας φαίνεται να υφίσταται όλο και περισσότερο η περίπτωση εκπόνησης μιας διατριβής (σε αυτή την περίπτωση περισσότερο μεταπτυχιακού επιπέδου) ως δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου.
4. Δεν θα ήταν σκόπιμο να υποβαθμίσει κανείς αυτό το σημείο χάριν ευκολίας, μιας και μπορεί να επιφέρει σοβαρές συνέπειες στην εξέλιξη και την ολοκλήρωση μιας διατριβής.

σχετική βιβλιογραφία. Όμως, τουλάχιστον μια αρχική βιβλιογραφική περιήγηση σε εκδόσεις που άπτονται της θεματικής που ενδιαφέρει επιβάλλεται να γίνεται. Εδώ ας σημειωθεί ότι γενικά οι επιστημονικές περιοχές με πλούσια βιβλιογραφία έχουν το θετικό ότι κατοχυρώνουν τη διακριτότητα και τη γενικότερη αναγνωρισιμότητά τους, ενώ συγχρόνως προσφέρουν πλούσιο θεωρητικό και εμπειρικό υλικό. Από την άλλη, όμως, έχουν το αρνητικό ότι θα χρειαστεί αφενός μεν να αποδείξει κάποιος ότι κατέχει, κατανοεί και μπορεί να αναλύσει κατά τρόπο πειστικό το ήδη υφιστάμενο υλικό και αφετέρου να καταδείξει αντιφάσεις ή ελλείψεις σε συγκεκριμένα ζητήματα που θα άξιζαν την προσοχή ενός υποψηφίου σε αυτό το επίπεδο σπουδών. Αντίθετα, νέες θεματικές περιοχές παρουσιάζουν ανεστραμμένη εικόνα. Έχουν ως θετικό το γεγονός ότι πρόκειται για «παρθένο έδαφος» όπου τα πάντα είναι ούτως ή άλλως καινούργια, με αποτέλεσμα να προσφέρονται για κάθε είδους δοκιμές. Από την άλλη, το αρνητικό είναι ότι λόγω του ότι δεν υπάρχει επαρκής βιβλιογραφία και εμπειρικό υλικό δύσκολα τεκμηριώνονται, ενώ παρουσιάζονται δυσκολίες και σε επίπεδο διακριτότητας. Έτσι, απαιτούν από τον ενδιαφερόμενο να μετατραπεί λίγο πολύ σε εξερευνητή και/ή εφευρέτη, γεγονός που από τη μια αυξάνει το βαθμό δυσκολίας, ενώ από την άλλη, σε περίπτωση επιτυχίας, τον καθιστά περιζήτητο.

Ένα επιπλέον στοιχείο που θα βοηθούσε τον ενδιαφερόμενο να κατασταλάξει είναι οι συζητήσεις με συναδέλφους του από το φοιτητικό ή το επαγγελματικό του περιβάλλον. Συνήθως, οι συζητήσεις απαιτούν τόσο τη διατύπωση από την πλευρά του μιας πρότασης και των αντίστοιχων επιχειρημάτων όσο και την αντίκρουση αντίθετων επιχειρημάτων ή την αποδοχή συμβουλών, γεγονός που διευκολύνει την πληρέστερη κατανόηση της ιδέας του. Μάλιστα, αν υπάρχει η πρόθεση να διενεργηθεί έρευνα σε έναν εργασιακό χώρο, θα ήταν πολύ βοηθητικό –αν όχι απαραίτητο– να συζητήσει με συναδέλφους (αν εργάζεται στο χώρο) ή άλλους εργαζομένους του χώρου, για να διαπιστώσει τις δυνατότητες πρόσβασης αλλά και τις πιθανότητες ομαλής διεξαγωγής της έρευνας.

Ένα εξίσου βασικό ζήτημα το οποίο πρέπει να απασχολήσει έναν υποψήφιο στη φάση αναζήτησης του θέματος συνδέεται με το είδος του

προβλήματος που θα ήθελε να θέτει η διατριβή και κατά λογική συνέπεια να αναλύει και να απαντά. Κατά κύριο λόγο, **τα προβλήματα** που τίθενται στις διατριβές μπορεί να προέρχονται από την επαγγελματική πρακτική, από σύγχρονα κοινωνικο-πολιτικά ζητήματα και δημόσιες επίκαιρες συζητήσεις ή από διάφορες θεωρητικές, πολιτικές ή οικονομικές προσεγγίσεις και οπτικές, χωρίς να ξεχνάμε και αυτά που άπτονται της κουλτούρας και του πολιτισμού.

Ένα επόμενο και εξίσου σημαντικό ζήτημα που πρέπει να διερευνηθεί είναι αν η προτεινόμενη έρευνα είναι τελικά πραγματοποιήσιμη. Υπάρχουν αρχικές ιδέες για ερευνητικά θέματα που είναι συνήθως πολύ ενδιαφέρουσες, αλλά δεν είναι δυνατό να τις διαχειριστεί κανείς στο χρόνο που διαθέτει και με εφικτή οικονομική δαπάνη. Αυτό που συνήθως απαιτείται είναι μια αναπόφευκτη κλιμακωτή μείωση, ώστε να περιχαρακωθεί και να οριοθετηθεί πλήρως ο βασικός πυρήνας της ιδέας καθιστώντας τη διαχειρίσιμη και τελικά πραγματοποιήσιμη. Η διαδικασία αυτή είναι αναγκαία να έχει ολοκληρωθεί πριν αρχίσει η εμπειρική εργασία, ώστε ο σχεδιασμός της να μην αποδειχθεί υπερβολικά φιλόδοξος και άρα προβληματικός στην υλοποίησή του.

Έχει, λοιπόν, ενδιαφέρον να εξετάσει κανείς, έστω και ενδεικτικά, διαφορετικά επίπεδα «συνεισφοράς» μιας διατριβής. Βέβαια, ας γίνει σαφές ότι για μια λεπτομερέστερη αναφορά στο θέμα πρέπει ο ενδιαφερόμενος να ανατρέξει στη διαθέσιμη βιβλιογραφία που αφορά τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις της έρευνας. Εδώ παρέχονται μόνο βασικές κατευθύνσεις και προσανατολισμοί με στόχο τη βοήθεια όσων βρίσκονται στα πρώτα βήματα που σχετίζονται με την απόφαση για την επιλογή του θέματος. Σχετικά με τη συνεισφορά μιας διατριβής, είναι καλό να γνωρίζει ο υποψήφιος ότι μια διατριβή είναι δυνατό να αποβλέπει στα εξής:

A. Στο επίπεδο της θεωρίας:

- **Έλεγχος της θεωρίας:** Αυτό συνεπάγεται την αναζήτηση της επιβεβαίωσης ή της άρνησης προτάσεων που προέρχονται από την ήδη υπάρχουσα σχετική βιβλιογραφία.
- **Παραγωγή της θεωρίας:** Ο έλεγχος της θεωρίας θα μπορούσε από

μόνος του να συνεισφέρει στη δόμηση ενός θεωρητικού πυρήνα· αλλά και η παραγωγή μιας «θεμελιωμένης» θεωρίας που θα έχει προκύψει μέσα από τη βελτίωση και την περαιτέρω ειδίκευση, το «ξεδιάλεγμα» και τον έλεγχο αρχικών παρατηρήσεων και ιδεών είναι επίσης δυνατή.

- **Εξέλιξη της θεωρίας:** Σε αντίθεση με τις διατριβές που βασίζονται σε εμπειρική έρευνα, μια διατριβή μπορεί επίσης να είναι βασισμένη σε βιβλιογραφική επισκόπηση και να χαρτογραφεί, να αντιμετωπίζει κριτικά και, πάνω απ' όλα, να έχει μια ξεχωριστή συνεισφορά στην εξέλιξη μιας συγκεκριμένης γνωστικής περιοχής.

Β. Στο επίπεδο της μεθοδολογίας, μια διατριβή θα μπορούσε να αναγνωριστεί περισσότερο για την αυθεντικότητα της μεθοδολογικής προσέγγισης η οποία έχει επιλεγεί παρά για τα πραγματικά ευρήματα, τα οποία έτσι κι αλλιώς θα πρέπει να διαθέτουν ένα εγγενές-εσωτερικό ενδιαφέρον. Κάτι τέτοιο μπορεί, για παράδειγμα, να συνεπάγεται την ανάπτυξη και τον έλεγχο ενός νέου ερευνητικού εργαλείου ή μπορεί να θέτει σε διερεύνηση τις δυνατότητες και τη συνεισφορά ήδη υπάρχοντων μεθοδολογικών προσεγγίσεων ή εργαλείων του ίδιου ή άλλου γνωστικού αντικειμένου.

Γ. Στο επίπεδο της πρακτικής, η διατριβή μπορεί να συνιστά ένα είδος «συμβουλής» προς επαγγελματίες ενός συγκεκριμένου χώρου για την αύξηση της αποτελεσματικότητάς τους ή ακόμα και να δίνει συμβουλές για συγκεκριμένες επαγγελματικές πρακτικές και προσεγγίσεις. Μια τέτοιου τύπου διατριβή περιλαμβάνει εκ των πραγμάτων την αξιολόγηση κάποιας πτυχής μιας συγκεκριμένης επαγγελματικής πρακτικής, αντλώντας μέσα από την όχι ευκαταφρόνητη δεξαμενή αξιολογικών μεθόδων, ενώ είναι πιθανό να συνεπάγεται επιπλέον και σχετική παρέμβαση.

Δ. Στο επίπεδο της πολιτικής, η διατριβή μπορεί να αποτελεί:

- διερεύνηση του τρόπου συγκρότησης μιας πολιτικής που να εμπεριέχει την κριτική ανάλυση της καταλληλότητας αυτής ή ακόμα την κρι-

τική εκτίμηση των διαδικασιών που ακολουθήθηκαν για τη συγκρότηση αυτής της πολιτικής,

- ανάλυση της σχέσης ανάμεσα στις προθέσεις των δρώντων υποκειμένων για τη συγκρότηση μιας πολιτικής και την αποτελεσματικότητά της στο θεσμικό επίπεδο ή στο επίπεδο εφαρμογής,
- ανάλυση της πολιτικής όπως αυτή στοιχειοθετείται και περιγράφεται στα επίσημα έγγραφα, με σκοπό να διαπιστωθεί ο βαθμός της εσωτερικής συνοχής των επίσημων αυτών εγγράφων κ.ά.

Ολοκληρώνοντας αυτή την ενότητα, είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι για την τελική κατάληξη σε ένα θέμα ή διαφορετικά για την επιτυχημένη επιλογή ενός θέματος χρειάζεται να συνυπολογιστούν οι απαντήσεις που θα δοθούν στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Είναι το θέμα ενδιαφέρον σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην μετανιώσει ο υποψήφιος μέχρι το τελικό στάδιο της εκπόνησης της διατριβής;
- Πρόκειται για ένα θέμα που είναι δυνατό να διερευνηθεί με τα δεδομένα και τους πόρους (οικονομικούς, χρονικούς, γνωστικούς, ανθρώπινους) που είναι διαθέσιμοι ή μπορούν να αξιοποιηθούν;
- Είναι δυνατόν πραγματικά, με βάση δηλαδή μια ρεαλιστική εκτίμηση, να ολοκληρωθεί η διερεύνηση αυτού του θέματος μέσα στα απαιτούμενα χρονικά πλαίσια;
- Έχουν γραφεί αρκετά σχετικά με το θέμα αυτό, με αποτέλεσμα να υπάρχει η δυνατότητα να γίνει ικανοποιητική και επαρκής βιβλιογραφική αναζήτηση και επισκόπηση; Σε αντίθετη περίπτωση, έχει διασφαλιστεί ένας ελάχιστος αποδεκτός όγκος υλικού για την τεκμηρίωση της εργασίας;
- Είναι σχετικό με πτυχές της επαγγελματικής ζωής του υποψηφίου ή ανοίγει προοπτικές σε επαγγελματικές ενασχολήσεις που θα ήταν ενδεχομένως ενδιαφέρουσες και ελκυστικές;
- Σε τελική ανάλυση, παρουσιάζει περιστασιακό μόνο ενδιαφέρον ή αποτελεί θέμα υψηλού ενδιαφέροντος στη συγκεκριμένη ευρύτερη επιστημονική περιοχή;

Στην προσπάθεια απάντησης των παραπάνω ερωτημάτων, είναι χρήσιμο να συμβουλευτεί ο υποψήφιος τους τίτλους των διατριβών που έχουν ήδη εκπονηθεί στο δικό του πανεπιστήμιο αλλά και σε άλλα μέσα από τις διαθέσιμες ηλεκτρονικές και άλλες πηγές (π.χ. για την Ελλάδα, το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης⁵). Οι τίτλοι είναι δυνατό να βοηθήσουν τον υποψήφιο να ξεδιαλύνει το τοπίο και να τοποθετηθεί. Η ενασχόληση με παλαιότερες διατριβές εξασφαλίζει ένα επιπλέον πλεονέκτημα: εντάσσει στο «κλίμα», τον «τρόπο» και τη «μορφή» μιας διατριβής.

Όλα τα παραπάνω ενδεχομένως να φαίνονται χρονοβόρα και ίσως περιττά. Πρέπει όμως να τονιστεί ότι η επιλογή του θέματος μιας διατριβής είναι μια υπόθεση πολύ πιο δύσκολη από όσο αρχικά φαίνεται. Με δεδομένο ότι ο διαθέσιμος χρόνος είναι περιορισμένος, φαίνεται ίσως πιο βολικό για τον υποψήφιο να επιλέξει «στα γρήγορα» ένα θέμα πολύ πριν γίνει η προτεινόμενη προετοιμασία του πεδίου. Εντούτοις, η βιβλιογραφική αναζήτηση, οι κατάλληλες συζητήσεις καθώς και οι ουσιαστικές ερωτήσεις που ο υποψήφιος πρέπει να θέσει στον ίδιο του τον εαυτό αποτελούν βασικούς παράγοντες για την επιλογή ενός θέματος που θα παρουσιάζει αυξημένες πιθανότητες να κρατήσει ζωντανό το ενδιαφέρον, θα αξίζει τον κόπο και τα χρήματα να διερευνηθεί και ως εκ τούτου θα διασφαλίζει καλές προοπτικές για την ολοκλήρωση και για την ενδεχόμενη περαιτέρω πρακτική αξιοποίησή του.

Το Βιβλίο αυτό απευθύνεται σε όσους εκπονούν ή πρόκειται να εκπονήσουν διατριβή στις κοινωνικές επιστήμες σε μεταπτυχιακό ή διδακτορικό επίπεδο. Στόχος του είναι να παρουσιάσει αναλυτικά τι πρέπει να περιλαμβάνει μια διατριβή, ποια είναι τα στάδια ανάπτυξής της, αλλά και να προϊδεάσει για αναμενόμενες δυσκολίες ή προβλήματα που μπορεί να παρουσιαστούν, τα οποία, αν δεν ξεπεραστούν, μπορεί να οδηγήσουν στην αποτυχία του όλου εγχειρήματος. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος παρατίθενται πρακτικές οδηγίες για την ανάπτυξη μιας διατριβής από την επιλογή του θέματος μέχρι και την υποστήριξή της. Δεδομένου, όμως, ότι η γραμμική σειρά που, θεωρητικά, προτείνεται για την ανάπτυξη μιας διατριβής εμφανίζει συχνά παρεκκλίσεις, στο δεύτερο μέρος, περιγράφεται η πορεία υλοποίησης μιας πραγματικής διατριβής. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος παρουσιάζονται τμήματα από τη συγκεκριμένη διατριβή, δηλαδή το θεωρητικό πλαίσιο, ο σχεδιασμός της εμπειρικής έρευνας, ο τρόπος σύνδεσής τους, καθώς και η αξιοποίησή τους στη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

Ο **Γιώργος Σταμέλος** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών. Ασχολείται με την Εκπαιδευτική Πολιτική και έχει συγγράψει Βιβλία, μελέτες και άρθρα μόνος ή μαζί με άλλους στα ελληνικά, γαλλικά, αγγλικά και ισπανικά. Επίσης, έχει συμμετάσχει σε σειρά ερευνών, στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Από τις εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ κυκλοφορεί και το Βιβλίο του *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική* το οποίο συνέγραψε με τον Ανδρέα Βασιλόπουλο.

Η **Αθανασία Δακοπούλου** είναι Διδάκτορας στις Επιστήμες της Αγωγής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών. Διδάσκει ως ΣΕΠ στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ενώ έχει και 15ετή εκπαιδευτική εμπειρία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Άρθρα της έχουν δημοσιευτεί στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

ISBN 978-960-455-132-3

9 789604 551323

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 4132